ירידה לצורך עליה

עיון בפרשת השבוע על פי החת"ם סופר

ניתן לצפות בשיעורים נוספים באתר של
מכון מאיר בכתובת: www.meirtv.co.il

1. שמות ג', ז'–י'

(ז) וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאֹה רָאִיתִי אֶת עֳנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם וְאֶת צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נֹגְשָׂיו כִּי יָדַעְתִּי אֶת מַכְאֹבָיו: (ח) וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן הָאָרֶץ הַהִוא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֶל מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: (ט) וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלָי וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לוֹחֲצִים אֹתָם: (י) וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל פַּרְעֹה וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:

2. חת"ס על התורה שמות

ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים וגו'. וי"ל הפסוק כי היה הנשמה משוקת בטומאת מצרים ע"כ נקראת מצרים מצר הקדושה ראש הטומאה, אמנם ישראל להיותם אז בשפל המדרגה לא צעקו רק מפני נוגשי גופם ולא אכפת להו בגלות נשמה, ומ"מ הקב"ה [דנם] לזכות כי אין אדם נתפס על צערו [ב"ב ט"ז:], וזהו ראה ראיתי עני עמי במצרים פי' במה שהם בבחינת עמ"י שהוא הקדושה שבקרבם הוא בעוני טומאת מצרים, וגם שמעתי שכל צעקתם אינו אלא מפני נוגשיו לא זולת אלא כי ידעתי את מכאוביו ואין אדם נתפס על צערו.
וארד להצילו וגו' ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי. אמר כאן שתחלת ירידה פי' השגחתו עליהם היה תחלת הכוונה רק להצילו מעני טומאת מצרים לא להציל גופם רק למען שמו, ואמנם מכיון שירד להצילו מעני מצרים ועתה צעקת בני ישראל בא אלי ג"כ.

3. שמות ו', ב'–ה'

(ב) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה: (ג) וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְהוָה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם: (ד) וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִים אֹתָם וָאֶזְכֹּר אֶת בְּרִיתִי:

4. חת"ס על התורה וארא

וארא אל אברהם וגו', עמ"ש רמב"ן כי אל שדי בו משדד מערכת לעשות נסים עפ"י טבע ובהויה ית"ש עושה נסים חוץ לטבע קורע ים וכדומה ועי"ז נודע כי הוא ית"ש היוה כל הויה כולם, ואומר אני לפ"ז י"ל כך כי הנה האבות לא בא הקב"ה להודיעם שהוא היוה כל ההויה כולם, רק הם בעצמם השכילו זה והודיעו לכל באי עולם ואח"כ בא הקב"ה לעשות להם נסים בטבע באל שדי ולא היה צריך לשנות הטבע מכל וכל לפרסם שהוא היוה ית"ש כי ידעוהו מעצמם, והנה עם בני ישראל במצרים אלו היו צדיקים גמורים באמת היה ג"כ עושה כן עמהם אך להיותם שוכחים אלקי אבותם, ועיקר צעקתם היה מפני עבודת מצרים לא על גלות נשמתם כאשר כתבנו בפ' שלעיל, והיה מהראוי שלא לגאלם כלל אלא שזה א"א מפני בריתו את האבות ואם יגאלם באל שדי כמו האבות, א"כ ישארו הבנים בטעותם ואימרו כי מעשיהם ומחשבותיהם ראוי ונכון וכל עושי רשעה טוב בעיני ה' ח"ו, ע"כ א"א זולת שיעשו נסים בשינוי הטבע להודיע לעם גאולים כי הוא ההויה ית"ש המהוה כל, והן הנה סדר המקראות, אמר אל האבות לא הודעתי שמי היוה ית"ש כי מה לי להודיעם יותר מלשאר באי עולם אך הם ידעוהו מנפשם ואח"כ הראיתי להם אל שדי שלי והקימותי בריתי אתם לתת לזרעם ארץ מגוריהם, וגם שמעתי עתה כי בניהם לא הלכו בדרכי אבותיהם כי עלתה שועתם רק מאשר מצרים מעבידים אותם והם יחפוצו להשאר במצרים ולעע"ז רק לנוח מעבודה קשה, ואינם ראוים לגאולה אך ואזכור בריתי וע"כ אגאלם, ע"כ מההכרח לכן אמור להם אני הויה ית"ש וגאלתי בזרוע נטיה אחר הכבדת לב פרעה אוציאם ע"י אותות ומופתים משונים ועי"ז וידעו כי אני הויה ית"ש.

5. עין אי"ה שבת ב', ה', ב'-ג'

ב. ת"ר מעשה באדם אחד שמתה אשתו, והניחה בן לינק, ולא היה לו שכר מניקה ליתן ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה והניק את בנו .הנס והטבע מידי יוצר אחד כוננו.ההתפתחות והדליגה, הסדר המכוון והמקרה, כולם יחד נשקלים המה בשיקול דעתו של אל דיעות ב"ה, להוציא כלי מעשה להפיץ זרם החיים והטוב. אנחנו, מפני ההרגל נחלק בין נס לטבע, ע"פ ההבדל שבין התמידיות והמקרה הרחוק, אבל כהכלל כן היוצא מן הכלל יחדו יעשו חטיבה שלמה, כן הנס והטבע בחוברת יתקשרו למעשה שלם.
...

ג. א"ר יוסף, בא וראה כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס כזה. א"ל אביי, אדרבא, כמה גרוע אדם זה, שנשתנו לו סדרי בראשית. ההתיחדות של איש מיוחד שבו דוקא יעשה הנס.. ודאי יש עמה דברים מיוחדים. וכאשר ישנם אנשים קטנים, שאין טפוס הכלל ניכר בהם כל עיקר, והם אינם כלל ראויים שתחול על ידם ובהם פעולת הנס, שבו בולט ענין הכללי, רק בעל נפש גדולה שיש לה ערך כללי, ראוי הוא להיות נס נעשה בו, שכח הכלליות הוא מגלה את הצורך בשינוי סדר הקבוע ותמידי.

אמנם עם כל הגדולה שבנפש, עלינו לזכור תמיד, שאהבת הטבע המסודר וחינו הפנימי, היא יסוד מוסד לחכמה, לשיחה קדושה בהוד אלה, וליושר לבב. ע"כ, מציאות הנסים הוכרחה לבא מצד אותו המעמד הלקוי שנמצא בבנ"א...אבל גם זה בעצמו גרעון גדול הוא, כל זמן שהאדם מצד עצמו הוא כ"כ שפל ופעוט, עד שהטבע שבלבו עצמו הוא יכול להיות נוהג אותו בדרכי חושך, עד שרק אז ירפא ע"י התאימו את ממשלת נפשו אל הממשלה האלוקית שבשינוי סדרי בראשית. אבל המגמה הטהורה שאין עמה גרעון, היא שישוב הלב לטהרת טבעו, והחפץ היותר טהור ונשגב יהיה שוה עם החפץ הטבעי של האדם, ואז כבר ההדרכה היותר נשאה באה עם הדבקות היותר עליונה בטבע הסידורי ואהבתו. ע"כ, עם כל הגדלות שאנו מרגישים בניסים, אין אנו לשכח כי רק נתפלא עליהם, אבל לאהבה נאהב את הטבע, את חק הכללי התדירי שבו חקק צור עולמים ב"ה את עולמו לעדי עד.

6. חת"ס על התורה וארא

וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה' פירש"י דבר אתו קשות, נראה אעפ"י שדבר אתו קשות מ"מ שכרו אתו ופעולתו לפניו כי מרע"ה הבין וידע כי לא נכון לדבר כן עם הקב"ה למה הרעות וגו' למה זה שלחתני והרע לעם הזה והצל לא הצלת וראוי היה להענש על זה אך להיותו מוסר גופו וגם נשמתו עבור ישראל להצלתם ולרחם עליהם השליך נפשו מנגד ודבר קשות והטיח דברים ובזכות זה זכה למה שלא זכו האבות כי הם לא יכלו לעשות ככה כי לא עליהם ציבר לנהגם על כן לא זכו כ"א לאספקלריא של אל שדי ומרע"ה ל אני הויה, והיינו וידבר אלקים אל משה דבר קשות על שאמר למה הרעות וחזר ויאמר רכות אני הויה מעתה תזכה לאספקלריא של אני הויה.